

Den omtvistade

Fritänkaren

Nr. 317 Sommar 2023

Trettioförsta årgångens nummer 8

Innehåll :

De utdömda (<i>socialt drama</i>)	2
Några filmer	17

Fritänkaren, som utkommit med 316 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på

Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!!

Redaktionsslut för detta nummer : 30.6.2023

Det nästsenaste numret av Fritänkaren finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Endast den digitala upplagan kan ha färgillustrationer.

De utdömda

socialt drama

av Christian Lanciai (2023)

Personerna:

Kim

Claes

Bertil

Christoffer

Tom

Alex

Bengt

Scenen är Göteborg i nutid.

Märk väl att Kims kön aldrig preciseras.

Scen 1. En krog. Claes sitter och väntar, när Kim dyker upp.

Kim Det var många år sedan, Claes. Det måste ha funnits någon särskild anledning till varför du ville träffa mig.

Claes Rätt gissat. Det gör det också. Något, eller rättare sagt någon har dykt upp. Du anar inte vem jag såg härom dagen.

Kim Någon gammal gemensam vän?

Claes Precis, och inte vem som helst.

Kim Vem då?

Claes Christoffer Olsson.

Kim Vad? Lever han fortfarande? Finns han fortfarande i sinnevärlden?

Claes Jag trodde inte själv mina ögon när jag såg honom, men det var faktiskt han.

Kim Jag hade gett upp honom som förlorad för länge sedan.

Claes Det hade vi alla.

Kim Men berätta! Hur gick det till? Var såg du honom?

Claes Det var rena slumpen. Jag brukar aldrig gå dit annars, men nu råkade jag ha ärende dit, och när jag såg ut över klientelet där slogs jag av häpnad över att se ett gammalt bekant ansikte mitt ibland dem. Det var han.

Kim Vad var det för ett ställe?

Claes Kanske det mest ökända stället i staden, Lazaruskyrkan, det där stället som Stadsmissionen kör som ett slags asyl för alla stadens mest utslagna, hemlösa och utsatta människor, ändstationen för alla som inte längre har någonstans att ta vägen.

Kim Jag har hört talas om den. Jag har aldrig varit där själv. Den drivs väl i kyrklig regi, halva kyrkan är omgjord till servering, och där får man äta nästan gratis, medan de hemlösa till och med kan ligga där i kyrkbänkarna över natten. Det var en kyrkoherde i Masthugget som först kom med det revolutionerande förslaget att öppna kyrkan för hemlösa, då kyrkan annars ändå stod tom med värme och allt utan nytta, vilket väckte våldsamt motstånd i kyrkorådet, men det blev sedan verklighet i Lazaruskyrkan, när de hemlösa och utslagna ständigt bara blev fler och fler, och något måste göras i brist på fattigvård. Socialtjänsten räckte inte längre till, men kyrkan hade resurser för att kunna göra en social insats.

Claes Det är kyrkans viktigaste funktion idag.

Kim Men hur hade Christoffer hamnat där? Hur kunde du känna igen honom? Det är väl minst tio år sedan han försvann.

Claes Ja. Jag kände inte igen honom först. Men det var något bekant med en trasig individ som verkade alltför patetisk och malplacerad i detta sällskap av anonyma narkomaner och alkoholister och kriminella papperslösa skojare för att kunna vara sann, varför jag fäste mig vid honom och inte kunde låta bli att studera honom när det var något över honom jag tyckte mig känna igen, och så slog det mig att det inte kunde vara någon annan än han.

Kim Har du kallat hit mig bara för att berätta detta?

Claes Han vägrade kännas vid mig. När han råkade illa ut och försvann gick en brandvägg ner mellan oss, jag kunde inte nå honom längre, jag hade skäl att förmoda att han tog det för givet att jag som så många andra aldrig mer ville ha något med honom att göra, men nu kan jag inte bara inte låta honom gå under. Ur det sällskapet finns det ingen annan utväg än undergången, och jag ville inte acceptera en sådan utväg för hans del. Något måste

göras för att rädda honom, då han faktiskt fortfarande lever, vilket ingen av oss trodde att han gjorde, och jag kom ihåg att du alltid hade god kontakt med honom.

Kim Det stämmer. Jag vägrade uppge honom som förlorad. Jag förvånades av att ingen gav honom någon chans att förklara sig och att han bara tilläts försvinna utan att någon gjorde någonting.

Claes Jag tror att han ville försvinna själv.

Kim Det trodde vi alla, och därför lät vi honom vara. Men jag kunde aldrig glömma honom. Jag undrade alltid vad som hade hänt och vart han hade tagit vägen. Han skulle ju ge en konsert som aldrig blev av, då han försvann utan ett spår.

Claes Därför har jag kontaktat dig, för jag tror att du om någon skulle kunna återbörda honom till verkligheten, just för att du alltid hade god kontakt med honom.

Kim Måste jag då gå dit för att finna honom?

Claes Han sitter där och äter lunch varje dag. Han hör till stamgästerna. Det är ett idealiskt ställe för neutrala kontakter utan spänningar. Och jag tror han skulle bli glad åt att se dig. Du förlorade aldrig hans förtroende.

Kim Och jag vägrade ge upp förtroendet för honom. Han föll i alla andras ögon men inte i mina. Jag skulle gärna ta chansen att ta reda på vad som egentligen hände och höra hans version av saken.

Claes Jag tror du skulle kunna göra en utomordentlig insats.

Kim Det vill jag gärna göra, om det är möjligt.

Claes Kan du gå dit imorgon?

Kim Varför inte? Med livet som insats.

Claes Tack, Kim.

Kim Det är jag som ska tacka för att du tog kontakt med mig. Du ger både mig och honom en chans.

Claes Det gläder mig. Jag trodde nog du skulle nappa.

Kim Du vet att jag älskar utmaningar. Och detta är dessutom ett mysterium.

Claes Som jag tror att bara du kan lösa.

Kim Vi försöker. *(reser sig, de skakar hand, och Kim går.)*

Claes Nu får vi kanske äntligen veta vad som egentligen hände.

(ser tankfullt efter den utgångne)

Bertil (kommer fram) Jag hörde att ni talade om Christoffer Olsson. Vad hände med honom egentligen?

Claes Det är det ingen som vet. Hur kände du honom?

Bertil Jag hörde honom spela en gång. Sedan följde jag med hans karriär. Han betecknades ju som den mest lysande av alla nya pianister. Sedan bara försvann han.

Claes Tydligt inte helt.

Bertil Alla har undrat vad som egentligen hände. Vet du något om saken?

Claes Jag vet inte mer än vad alla andra vet, som är närmast ingenting.

Bertil Men något vet du.

Claes (suckar) Det är inte mycket jag vet. Det gick många rykten, som alla grundade sig på hörsägen, det låg aldrig något vederhäftigt i dem, allt var löst och obekräftat, men det lär ha varit någon skandalös fruntimmersaffär.

Bertil Det är det alltid. Han såg ju bra ut, och vilken kvinna som helst kunde falla för honom.

Claes Men han accepterade inte vem som helst. Men han tog sig gärna an kvinnor i nöd men bara för att hjälpa dem. Jag tror det var någon sådan kvinna det handlade om.

Bertil Det var det säkert. Sådant leder lätt till blodiga svartsjukedramer.

Claes Inte i hans fall. Men komplikationen var att hon var gift, och han fick problem med mannen.

Bertil Som tydligen inte mördade honom i alla fall.

Claes Nej, men han lyckades tydligen ändå få honom att försvinna.

Bertil Det blir mer och mer spännande. Vad vet du mera?

Claes Ingenting.

Bertil Jag tror dig inte.

Claes Jag vill inte föra obelagda hörsågner vidare.

Bertil Nej, jag förstår, jag får ge mig till tåls tills din kompis kommer tillbaka med resultat.

Claes Om han gör det. Det är det ingen som vet.

Bertil Sanningen kommer alltid fram.

Claes Men det kan ta tid.

Bertil Det tar alltid tid.

Claes Vad vet du själv? Du tycks ju ändå vara insatt.

Bertil Jag kände honom inte. Men jag hörde honom spela. Han spelade bara sådan musik som ingen annan kan spela, så det var troligen bara hans egna kompositioner, men hans musik präglades alltid av en helt dominerande melodik, som genom hans anslag och uttrycksfulla sätt att spela blev nästan expressionistisk i sin frappanta sångbarhet, som om han fick pianot att sjunga.

Claes Just det. Han satte det melodiska före det tekniska. Kan du berätta något mera?

Bertil Den här damen som han råkade ut för som troligen blev hans fall, var det hon som var gift med en högre officer?

Claes Det är möjligt. Jag vet ingenting säkert.

Bertil I så fall var det han som utmanade honom på duell.

Claes Duell? I vår tid?

Bertil Jo, det förekommer faktiskt fortfarande, i synnerhet i officerskretsar, men det sker diskret.

Claes Naturligtvis. Något annat hade varit omöjligt.

Bertil Jag skulle gärna vilja veta mera om saken, men det får vi kanske veta genom din vän. Hur nära kom de varandra?

Claes Kim och Christoffer var länge mycket nära vänner. Kim var kanske den enda Christoffer kunde ha helt förtroende för.

Bertil Det skulle kunna stämma. Vi får hoppas att ditt boägg leder till resultat.

Claes Jag vågar inte ha större förhoppningar än att hoppet ändå finns.

Bertil Skål, broder! Vi hoppas på det bästa!

(Claes svarar på skålen, och de fortsätter tillsammans.)

Scen 2.

Sankt Lazarus församling.

*Det inre av en kyrka delvis ombyggd till servering,
endast altaravdelningen är fortfarande en kyrka med ett halvt dussin kyrkbänkar,
resten och större delen är ett kafé med serveringsdisk till vänster,
brokigt och livligt klientel av idel låg status.
Kim kommer in, spanar efter någon, finner honom
och kommer fram till Christoffers bord och tar plats.*

Christoffer Svaret är nej.

Kim Men jag har inte ställt någon fråga.

Christoffer Jag vet vad du vill. När jag såg Claes här för några dagar sedan tänkte jag genast, då dröjer det inte länge innan också Kim kommer hit och ska försöka omvända mig. Det går inte.

Kim Vad är det som inte går?

Christoffer Jag kan inte komma tillbaka. Det är kört.

Kim Men varför?

Christoffer Fråga mig inte varför. Det river bara upp alla gamla sår.

Kim Men vad hände egentligen, som fick dig att hoppa av? Du skulle ha gett en konsert men kom aldrig till konserten och det gavs aldrig någon förklaring. Alla var ställda och måste bara konstatera att du hade försvunnit och det spårlöst.

Christoffer Det var bäst så. Jag hade inget val.

Kim Christoffer, du kunde alltid lita på mig och kan det fortfarande. Vi har aldrig glömt dig och aldrig kunnat glömma dig utan alltid tvärtom väntat på din återkomst. Och så finner dig Claes här i detta sällskap av idel ruskprickar och socialfall, förfallna individer och utelligare, hemlösa och dagdrivare som finner sig hänvisade till detta skumraskställe och social institution i brist på fattighus, där du är som en pingvin bland larmande måsar.

Christoffer Ja, jag vet att larret här är en plåga då alla försöker göra sig hörda över alla andra, men jag hoppas vi kan förstå varandra ändå.

Kim Jag förstår inte dig. Vad gör du här?

Christoffer Jag lever. Det gör alla här, som fann att de inte kunde leva i den accepterade världen. Du finner alla sorter här: alkoholister och narkomaner ständigt till och från rehabiliteringen, förbittrade rättshaverister som inte ger upp fastän de förlorat allt och bara fortsätter att förlora, avskedade och degraderade samhällstjänare som undanröjdes för att de var obekväma genom att de visste för mycket och inte kunde hålla käft, här finns alla parias som samhället försökt sopa under mattan då de luktar illa för sin sanning.

Kim Och är du en av dem?

Christoffer Nej, det blir jag aldrig, men jag trivs bland dem. De känner samhället. Det gjorde aldrig jag. Genom dem har jag lärt känna samhället, och därför vägrar jag komma tillbaka till det.

Kim Men du är inget socialfall. Du är musiker och har en skyldighet mot din publik och mot musiken, som alltid var ditt enda kall, som medför ansvar.

Christoffer Jag duger inte längre som musiker.

Kim Hur kan du säga det?

Christoffer Det bara är så.

Kim Vad hände?

Christoffer Det vill du inte veta.

Kim Jo, det vill jag.

Christoffer Du vill bara ha mig tillbaka precis som Claes och alla de andra. Men det går inte.

Kim Då är en förklaring det minsta vi kan begära.

Christoffer Jag tror att det är bäst att du går. Glöm att du har sett mig här. Låt mig vara begraven levande. Jag har vant mig vid det.

Tom (bryter in) Hallå, Chris! Vad är det för en polare du har funnit? Är det någon gammal gengångare från ditt mörka och skumma förflutna?

Christoffer Det kan man lugnt säga. Möt Kim, Tom, som har kommit hit i ett försök att rädda mig från träsket av alla samhällets utdömda fiaskon. Det här, Kim, är Tom, en bisarr fotograf som envisades med att fotografera och dokumentera alla stadens skändningar av miljö och kultur. Han fotograferade alla kulturminnesmärkta hus i Haga innan grävskoporna släpptes lösa över dem i blint rivningsraseri, och han känner alla stadens levande begravda genier som satts på undantag och inte har någon annanstans att ta vägen än hit, där de åtminstone fortfarande har yttrandefrihet.

Tom Mycket trevligt, och vem är Kim?

Christoffer Kim är min äldsta och trognaste vän, som aldrig har gett upp hoppet om mig hur djupt jag än fallit. Kim tror fortfarande att jag kan räddas.

Kim Bara du kan fortfarande rädda dig själv.

Christoffer Ja, det säger alltid prästen, som han alltid ska säga även till den dödsdömde innan han förs till galgen.

Tom Prästen menar åtminstone alltid väl.

Christoffer Ja, det gör Kim också, men det kan inte stoppa den dödsdömdes hängning. Han blir lika hängd ändå. Det enda goda brottslingen kan besvara prästens välmening med är att inte uppfatta det som ett hån.

Kim Jag har inte kommit hit för att håna dig, Christoffer.

Christoffer Nej, det kunde du aldrig göra, hur mycket du än själv blev hånad.

Tom Min dokumentering av alla de rivna kulturhusen i Haga blev i alla fall ett beständigt hån mot kommunalmaffian i form av ett bestående dåligt samvete som aldrig kan tystas ner. Bilder ljuger aldrig och tystnar aldrig.

Christoffer Han gjorde en insats.

Kim Jag tror jag minns en av dina bilder. Den publicerades i Handelstidningen, som ju sedan tvingades lägga ner. Det var en grävskopa i full aktion skildrad som ett monster som tronade på ruinerna av ett rivet trähus med skylten 'kulturminnesmärke' högst upp.

Tom Det var inte bara Haga. Det var alla gamla vackra trähus i hela staden. Det hette att de skulle utplånas som skamfläckar för staden som utdömda slumområden, men i stället byggde de betongbunkrar som sterila lådor för isolering av medborgarna där ingen kunde trivas men alla måste försmäkta i depressioner av tröstlös ensamhet. I stadsdelar som Haga, Landala, Olskroken, Masthugget och Annedal kände alla varandra och var som stora stadsdelsfamiljer med utomordentlig samhörighet och gemenskap med ständiga gårdsfester i de idylliska gårdarna. I de nya betongkvarteren, där alla hus ser likadana ut, finns det inga gårdar, ingen idyll och bara sterilitet i stället för levande charm.

Christoffer Det är bra, Tom, men du kom och störde oss.

Tom Förlåt mig. Jag menade inte att avbryta räddningsmissionen. Kul att träffas, Kim! (försöker bryta upp men ångrar sig när Alex gör ett inpass)

Alex (har lyssnat en stund) Jag hör att ni diskuterar stadens misslyckade arkitektur.

Christoffer Detta är Alex, Kim, han om någon vet något om stadens förlorade arkitektur.

Alex Jag var en sådan en gång i tiden men hoppade av. Jag blev för obekvämt när jag inledde arkitekturupproret mot betongfunktionalismen.

Christoffer På grund av alla rivningarna eller på grund av alla de monstruösa nybyggena?

Alex Både och.

Christoffer Vad var det värsta?

Alex Rivningen av Arkaden.

Christoffer (förklarande till Kim) Arkaden var stadens enda privatägda gata, och den låg i hjärtat av staden mellan Brunnsparken och Östra Hamngatan. Där låg hela Nordens ledande

musikaffär Waidele med väggarna prydda av berömda musikers autografer snidade i trä, och de hade Nordens största notarkiv: man kunde beställa vad som helst, och det fanns tillgängligt.

Kim Jag vet. Jag kommer ihåg. Man kunde gå dit och lyssna på vad som helst, och man fick då en egen liten lyssnarhytt där man kunde breda ut sig och lyssna fullkomligt i fred hur länge som helst på vad som helst. Men varför revs Arkaden?

Alex Lokalerna var otidsenliga och kostade för mycket genom att de upptog så stora ytor, och affärsmännen ville göra området mera lönsamt med att smälla upp mindre och tråkigare hus med lägre till taket där de kunde få plats med fler kontorslokaler och kräva högre hyror. Det var bara krasst tänkande bakom rivningen, precis som när vilket gammalt anrikt palats som helst i New York revs för att ge plats åt sterila skyskrapor.

Christoffer Men här blev det inga skyskrapor. I stället blev det betonglådor, och den unika gatan blev i stället till en galleria med likadana butiker hela vägen.

Kim Och Waidele?

Alex Deras saga var all. De fick flytta in idet nya trånga komplexet och förlorade mer och mer av sina tillgångar, det utomordentliga notbiblioteket, de unika träautograferna, tills de gick i konkurs och upphörde helt och hållet, utan att någon kunde ta över. Men den värsta förlusten var själva huset. Det var ett slott med två torn som lyfte upp hela gatan till rangen av en sevärdhet, och det fanns inte många hus av den arkitekten i staden.

Kim Vem var arkitekten?

Alex Det var Franz Luis Ender från Dresden. Han ritade också det vackra Odd Fellow-huset på Vasagatan och det fantastiska hörnhuset vid Västergatan-Föreningsgatan utom de vackra Landshövdingehusen omkring Karl Johans Torg och en del andra hus. Man kan säga att han bidrog till Göteborg med några exempel ur Dresdens klassiska skönhet innan det bombades ihjäl den 13 februari 1945. Men Arkaden var inte det enda klassiska exemplet som offrades för grävmaskinerna och den materiella girigheten. Där låg också Grand Hotell med dess magnifika arkitektur och inredning med guldutsmyckade speglar från golv till tak och många legendariska minnen. Arkaden ägdes ju av Lars Schmidt, Ingrid

Bergmans sista man, och Birgit Nilsson bland många andra världsstjärnor fanns förevigade i Waidele, som var som ett hem för dem. Göteborg har aldrig blivit sig likt igen efter utrensningen av alla dess vackraste minnen.

Kim Och vad gör du som arkitekt nu?

Alex Det enda förnuftiga. Jag dricker. Där i dimmorna återfinns allt det gamla och vackra.

Christoffer Alex är inte ensam om den filosofin här.

Kim Det är åtminstone sympatiskt.

Alex Den här oasen är stadens förnämsta uppsamlingsplats av gamla vrak. Här får de ligga i fred tills de multnar sönder. Här får de hålla på och ventilera sanningar som världen utanför försöker låtsas om att de inte finns, särskilt när det gäller förträngda brott som Palmemordet och Estoniakatastrofen...

Tom Vad vet du om Palmemordet?

Alex Det som alla vet men ingen vågar tala om eller ens läsa om. Allt finns dokumenterat och förklarat i en massiv utredning som mest består av förgrundsmaterial – det är bara den sista femtedelen av boken som utreder själva mordet.

Tom Vad är det för en bok?

Alex "En oväntad vändning" av Claes Hedberg. Leif G.W. Persson, landets främsta kriminolog och professor, har läst den men aldrig vågat kommentera den. Han menar väl att det är säkrast för allas bästa att saken tigs ihjäl så länge det går. Boken har fördömts av alla politiskt korrekta, som vägrat läsa den och ta del av allt dess exakta material, men hur kan man fördöma en bok utan att ha läst den? Det är skyggslappsfördomar och ingenting annat. Det är samma sak med Stefan Torssells bok om Estonia. Han förklarar hela haveriet exakt, han är sjökaptan och vet vad han talar om, men ingen ville publicera boken. Han fick göra det själv på egen bekostnad, men det finns ingen bättre utredning om Estonia.

Tom Vad vet Claes Hedberg och Stefan Torssell om Palmeaffären och Estoniatragedin som inte alla redan vet?

Alex Deras böcker är bara inledningar till de undersökningar som borde ha gjorts genast men som fuskades bort och sopades under mattan, då de erbjöd alltför omfattande obehagligheter. Böckerna besvarar lika många frågetecken som de ställer nya och uppmärksammar den statskorruption som varit förhärskande ända sedan tjänstemannaansvaret avskaffades av Olof Palme 1974, med befestning av den svenska mentalitetens dominerande drag av missunnsamhet, småaktighet och avundsjuka. Claes Hedberg arbetar sedan flera år på en fortsättning på sin bok, vilken enbart behandlar mordet och allt som förtegs om saken och nonchalerades, samtidigt som han belyser och kommer med kompletterande bevis och bekräftande uppgifter om vad han redan påstått. Båda forskarna har man krampaktigt försökt tysta ner och belägga med munkavle genom korrupta politiska intressen, vilket naturligtvis bara förstärkt deras kampanj, moral och energi till att fortsätta.

Tom Vad ni talar om är alltså det allmänna fusksamhället.

Alex Vad menar du?

Tom Jag menar att hela samhället bara är uppbyggt på fusk, att det bara består av fusk, det menade redan den store statsmannen Axel Oxenstierna, när han yttrade, att de mäktiga europeiska staterna skulle förfasa sig om de blev medvetna om hur mycket av deras statsbildningar med alla dess utvecklade byråkratier bara fungerade genom fusk, att hela den moderna statskonstruktionen bara består av fuskbyggen, som lever vidare och består bara genom lögn som vidmakthålls av bara ren slentrian och lättjans tröghetslag.

Alex Det är det jag menar. Fusket har blivit en oskriven lag som går igen överallt, inte bara i arkitekturen men i alla konstformer. Därför ser vi all denna skräpkonst som höjs till skyarna idag och inbringar miljonpriser, som när någon abstrakt konstnär presenterar en enfärgad tavla som han skurit ett svart jack i, som genom hans berömdhet och etablerade ställning säljs för 100,000 Euro, varpå han gör en ny sådan enfärgad tavla och skär två jack i den och säljer den för 200,000 Euro, bara därför att hans namn är känt och berömt och etablerat. Salvador Dali när han behövde pengar brukade sälja sina blotta namnteckningar skrivna på ett löst ark för förmögenheter. Den abstrakta konsten är sådan att vem som helst kan svindla sig till vad som helst bara genom att fuska, medan ingen får säga att enda anledningen till att han skapar abstrakt konst är att han inte kan måla på riktigt. Picasso och Salvador Dali kunde det men ballade ur och föll för frestelsen att sluta vara seriösa och börja fuska i stället, då det var lättare och ändå gav mycket pengar.

Två damer jag kände, konstnärer båda två, brukade gå på konstutställningar tillsammans. De gick på en utställning som skulle lansera den nya tidens konst, som skulle visa vägen in i framtiden och vara en rätt vägledning för alla konstnärer i tiden. Det var bara abstrakt konst, och de två damerna förfasade sig. Ett av konstverken var en stor korv som föreställde den konstnärens "livs vackraste ögonblick". De båda damerna var överens: om detta var den moderna konstens väg, så kunde de inte längre fortsätta arbeta med konst.

Tom Vad är då konst och vad är icke-konst? Hur kan en okunnig och obildad se när konst bara är svindel och fusk?

Alex Det finns åtminstone ett kriterium. Om en tavla är lika intetsägande om den hänger upp-och-ned som om den hänger rätt, och man inte kan se skillnaden, då är det bara konstigt och inte konst längre.

Tom Jag kommer att tänka på Raoul Wallenberg-monumentet i Stockholm och dess bajsclumpar utlagda på trottoaren. Ingen behöver desekrera ett sådant monument, för det desekrerar redan sig självt mer än nog. Bajsclumparna stinker inte men gör det desto mera visuellt.

Alex Alla samhällets kulturområden omfattas av detta allmänt acceptabla fusk, till och med textilindustrin. De säljer ju kläder och jeans som redan är trasiga och sönderskurna för hutlösa priser, bara för att sådant är på modet. Det var visst Spice Girls som lanserade modet med att uppträda i scenkläder som redan var spruckna. Det ansågs vara sexigt. Men vad pratade ni om när jag kom och störde?

Christoffer Kim har kommit hit för att övertala mig till att börja uppträda igen.

Alex Varför inte? Du kunde ju spela en gång i tiden. En sådan färdighet liksom ett språk som man en gång lärt sig finns alltid tillgängligt.

Christoffer Ni vet att jag inte kan spela för smärtorna i mina tummar.

Alex Jag minns hur du spelade. Du hade ett mjukt och behagligt anslag varmed du kunde framhäva melodierna och ge dem en expressionistisk framtoning, ungefär som jag kunde föreställa mig att Chopin kunde spela.

Christoffer Jämför mig inte med Chopin. Ingen kan jämföras med honom. I jämförelse med honom var Franz Liszt en grovhuggare som levde på fåfänga och ytliga för att inte säga billiga effekter. Han gjorde mycket väsen av sig men åstadkom väldigt litet musik. Han och Chopin kompletterade varandra, men när Chopin dog höll inte Liszt längre. Han slutade uppträda, och vid 40 slutade han komponera för piano. Han spelade upp sin stora H-moll sonat för Brahms som den var tillägnad, varvid Brahms somnade. Det var inte musikens fel, sonaten är ett tekniskt mästerverk, men temat håller inte, och hur suverän den stora fugan än är så är det ändå bara teknisk skrytsamhet.

Alex Så du menar att musiken tog slut med Chopin.

Christoffer Tyvärr gjorde den inte det. Alla klåpare och amatörer envisades med att ändå hålla på, men Chopin var den absoluta höjdpunkten. Efter honom har musiken ständigt blivit mindre och mindre musikalisk.

Alex Så du betecknar alla tonsättare efter Chopin som klåpare och amatörer, som Mahler, Wagner och Richard Strauss?

Christoffer Wagner och Richard Strauss var båda lika tekniskt överlägsna och fulländade som Franz Liszt, och Mahler kunde sin orkester, men liksom Liszt dras han med ett erbarmligt fattigt tematiskt material. För att kompensera den bristen drygar han ut sina symfonier i det oändliga med överarbetade transportsträckor av meningslöst larm och oväsen, bara för att strapatsera publiken och dra ut dem på sträckbänken. När Leonard Bernstein ville tvinga Wienerfilharmonikerna att spela in alla Mahlers symfonier ville de inte spela sådan 'skitmusik'.

Alex Christoffer är bitter och partisk, för han har gett upp musiken, enligt många mening helt i onödan och nästan av feighet.

Christoffer Vem kan vara en seriös musikersolist i den klassiska musikens tjänst i den värld som vi har idag, som är förpestad av audiell miljöförstöring genom oväsen och buller och hjärntvättsskvalmusik, som man aldrig kan undkomma i offentligheten då ju varje krog och varuhus insisterar på denna oupphörliga hjärntvätt, så att man aldrig ens får äta i lugn och ro på något lunchställe, och är det inte imbecill skvalmusik finns det alltid de gäster som insisterar på att spela på sina mobiltelefoner, paddar och poddar med detta infernaliska digitala missljud som skär genom märm och ben hos alla som har någon känsel kvar i kroppen, till ett outhärdligt lidande för alla som ändå är musikaliska och förstår att den högsta musiken alltid finns i naturen och i tystnaden? Populärmusiken höll sig ändå harmonisk och melodisk ända fram till mitten av 60-talet, fram till dess kunde man alltid sjunga de sånger som media presenterade, men från 70-talet dränktes de i oväsen och slagverksbatteriers outhärdliga dunka-dunk, så att det i stället för musik bara blev oljud och skrik, som omöjliggjorde all harmoni och melodik.

Alex Men du som kvalificerad musiker som dessutom bara kan spela vackert måste väl ändå inse ditt ansvar att förvalta den rena musik som du fötts med och begåvats med?

Christoffer Jag försökte leva upp till detta ansvar. Det fanns alltid de som reagerade negativt med oförstående ignorans. De kallade mitt pianospel för att "slamra vid pianot", påstod att det var samma sak hela tiden, vilket man också kan påstå om Bach och egentligen vilken kompositör som helst, "han kan ingenting annat" än att bara spela klassiskt, och de föredrog alltid något annat, som blues eller rock eller tecno. Jag hade klarat mig bra på Chopins och Liszts tid som deras lärjunge och efterföljare, men i vår tid måste sådana omkomma och försvinna i det larmande vulgära överallt dominerande och överröstande skvalet av oväsen och missljud.

Alex Dina ursäkter räcker inte. Som begåvad musiker slipper du ändå inte ditt ansvar.

Christoffer Jag vill heller inte plåga folk. Ofta händer det att folk inte stod ut med min musik för den fick dem att känna sig så underlägsna, de kände sig förolämpade av att känna sig så små inför den stora musiken, så jag blev inte sällan utmobbad.

Tom Säg som det är, Chris. Berätta vad som hände.

Christoffer Nej, det kan jag inte.

Tom Varför inte? Det är ju länge sedan. Du kan inte hålla på och älta ditt gamla trauma så länge du lever. Du har rätt till ett liv.

Christoffer Det är det jag försöker skydda och bevara med att hålla det hemligt och utanför det sociala.

Kim Du gör oss bara nyfikna.

Tom Kim har rätt. Nu har vi fått upp vittringen, och galna blodhundar som vi är ger vi inte upp ett färskt spår.

Alex Vad var det med dina tummar?

Christoffer (pejlar sina minnen) Det var en dam.

Alex Det är det alltid.

Christoffer Hon kom alltid till mina konserter och satte sig så långt fram som möjligt, som för att tvinga mig att observera henne. När det ständigt upprepades kunde jag ju inte undgå att uppmärksamma henne.

Tom Var hon vacker?

Christoffer Hon hade både skönhet och stil. När hon efter en konsert kom och sökte upp mig bakom scenen blev det inledningen till en vänskap. Vi umgicks flitigt, hon var bara en vanlig beundrare, jag hade många sådana, men hon var inte bara ett fan. Hon fäste sig vid mitt spel för att, som hon sade, jag uttryckte mycket mer än bara musiken. Det blev ett förhållande som var både intimt och ytterst personligt, vi förstod varandra och förstod snart att vi inte kunde leva utan varandra. Men hon var gift.

Tom Försmädligt.

Christoffer Det var värre än så. Mannen var en hög officer och kunde inte acceptera något snedsteg av sin hustru, han kunde inte tolerera ett sådant hot mot hans ställning och rykte, och naturligtvis kunde vi inte dölja vårt förhållande för honom i längden. Han blev rasande men farligt självbehärskad. Hade jag vetat att hon var gift hade jag aldrig riskerat ett förhållande. Jag kunde aldrig älska en kvinna om det innebar något hot från någon rival. Det sägs att kvinnor gärna spelar ut sina älskare mot varandra för att se vem som är den bättre karlen, men jag ville aldrig ge mig in i en sådan konflikt. Hellre avstod jag från den kvinnan genast, då jag ansåg ingen kvinna vara värd att man stred för henne mot en annan man. Om hon inte kunde välja den bättre av oss genast fick det vara.

Alex Och blev det en strid?

Christoffer Det blev värre än så. Han krävde att vi duellerade. Han behärskade alla vapen och jag behärskade inte något. Jag vägrade. Då kallade han mig en kruka och öste över mig hela sitt förakt. Jag tog emot den ishårda kallduschen som en man utan att reagera, men han var inte nöjd. Till slut erbjöd han mig sin hand. Jag kunde inte tro det. Skulle han verkligen avsluta affären med ett vänskapligt handslag? Jag kunde inte tro det men ville inte negligera den vänliga gesten och besvarade hans handslag. Men hans hand var järnhård och släppte inte taget. Jag satt fast som i ett skruvstäd. Då tog han sin andra hand och grep med den om min tumme och vred denna bakåt med en sådan kraft att den bröts. Hans triumferande leende var diaboliskt grymt. När tummen var bruten och min plåga maximal släppte han äntligen min hand och sade: "I brist på duell måste jag göra något annat. Jag hoppas din tumme förblir bruten för resten av ditt liv." Sedan gick han, och jag såg varken honom eller hans hustru någonsin mer. Det sista jag hörde av dem var att de hade flyttat från staden, då han hade fått förflyttning.

Alex Men din tumme kunde väl kureras? Alla ben kan spjålas och växa samman rätt igen.

Christoffer Mitt kunde det inte. Ja, den gipsades och växte ihop igen, men den blev aldrig bra igen. När jag började försöka spela piano igen efter 70 dagar gjorde det alldeles förtvivlat ont, tummen var mera i vägen än användbar som finger, inga kroppsdelar är så känsliga som

fingrarna i synnerhet på en musiker, och risken är alltid om något drabbar ett finger att skadan blir bestående. Den kan visserligen helas men fingret kan aldrig mera bli som det en gång hade varit. Jag var slut som pianist, och jag hade inget annat val än att acceptera det.

Tom Ändå har du fortsatt spela.

Christoffer Bara för mig själv. Mitt spel håller inte för ett uppträdande, och det gör olidligt ont vid varje anslag av tummen.

Kim Vem var denne niding till högt uppsatt officer?

Christoffer Det kan jag aldrig avslöja. Han var kränkt av mitt förhållande till hans hustru, han hade krävt upprättelse som man och officer, det var en sak mellan oss två och ingen annan, och jag tror inte ens att hans hustru någonsin fick veta vad han hade gjort. Jag kunde bara försvinna med min vanära och försöka glömma att jag levde.

Kim Och du gick så under jorden med din grämlse och olycka att du förblev otillgänglig i alla dessa år.

Christoffer Jag reste bort och försökte stanna borta så länge som möjligt i fruktlös sökan efter en möjlighet att få tummen i ordning igen men utan resultat, och förr eller senare måste jag komma tillbaka. Då fann jag denna tillflyktsort.

Alex Välkommen, kollega. Här är vi alla offer för en omänsklig verklighet vars grymhet ingen har förtjänat.

Bengt (har lyssnat) Var det möjligen en officer vars hustrus namn var Cassandra?

Christoffer Ja. Vet du något om dem?

Bengt Hon är död. Han var ryktbar för sin extrema svartsjuka. Man vet inte varför hon dog, men man visste att han brukade misshandla henne.

Alex Skulle han ha drivit henne i döden efter att ha uppdagat hennes förhållande med Christoffer?

Bengt Det verkar så.

Christoffer Och hur gick det för honom?

Bengt Han kom aldrig över sin hustrus död och började supa och måste begära avsked. Om han lever än så super han väl ännu idag.

Tom Han kanske dyker upp här en vacker dag.

Bengt Det är inte osannolikt.

Christoffer I så fall vill jag inte vara kvar här.

Tom I så fall kan du ge igen.

Christoffer Nej tack.

Tom Han har förstört ditt liv.

Christoffer Det var mitt eget fel.

Alex Nej, det var hennes fel.

Christoffer Nej, det är aldrig kvinnans fel när något händer utom hennes kontroll, och hon har aldrig någon kontroll. Därför är hon alltid oskyldig som ett barn. Man kan inte belasta henne för något då det inte är hennes fel att hon bara är en kvinna.

Kim Du kan alltså spela fortfarande, Christoffer. Är du säker på att det inte bara är din självkritik som hindrar dig från att spela för andra?

Christoffer Varenda gång när jag sätter mig vid pianot börjar snart de outhärdliga smärtorna i tummen, det blir fel och jag kommer av mig, och då måste jag fråga mig: varför fortsätter jag? Varför lägger jag inte av? Du kan ju aldrig mera spela felfritt. Din precision är förlorad för gott, och du kan aldrig spela för någon annan utan att du snubblar på tangenterna och det bara blir pinsamt. Bespara mig den tortyren som också skulle bli publikens. Låt mig lida i tysthet i fred.

Kim Ändå fortsätter du spela.

Christoffer Jag kan inte låta bli. Det fåfänga hoppet håller mig vid liv. Det finns trots allt en minimal chans att problemet en dag skulle lösa sig, läkarvetenskapen går ju ständigt framåt, tummen kan kanske en dag opereras rätt och bli funktionsduglig igen, så att smidigheten återvänder. Utan smidighet går det inte att spela, och det är smidigheten jag har förlorat.

Alex Har du aldrig tänkt på att åtala den där officeren?

Christoffer Skadan är skedd och kan inte göras ogjord. Jag tror han redan har fått sitt straff, genom att han förlorat både sin hustru och sin ställning i försvaret. Det är ingenting kvar av honom att åtala. Han har straffat sig själv.

Tom Och du har funnit din plats här, bland de utdömda, samhällets skrotade avarter, de odugliga sociala invaliderna, de levande begravda ännu levande liken, som krälat hit från samhällets avstjälpningsplats med den underbara trösten, att de ändå aldrig kan få någon upprättelse.

Bengt Du borde faktiskt åtala honom, om han ännu lever.

Christoffer Vad skulle det tjäna till? Det skulle bara bli mera bråk för ingenting till mera elände för alla inblandade.

Bengt Han har brukat våld på dig, du har lidit orätt, och han har förstört ditt liv.

Christoffer Det blir inte mindre förstört ändå.

Alex Älskade du henne mycket?

Christoffer Gränslöst.

Alex Hur blev hon gift med en sådan knöl till officer?

Christoffer Han älskade henne också. En officer är alltid en officer och inspirerar till trygghet och säkerhet.

Bengt Så du föredrar att insistera på att bli ett av alla skitfallen här, alla rättshaverister och offer för den etablerade rättvisans orättvisa?

Christoffer Jag vill inte göra ett ont värre eller skada någon annan, inte ens någon fiende.

Kim Du har inga fiender och har aldrig haft några.

Christoffer Jag vet, och jag vill hålla det på den bogen. Du borde inte ha kommit hit, Kim.

Kim Jag ville höra dig spela igen.

Christoffer Tack för din välvilja, men det sket sig.

Kim (reser sig upprörd och lämnar)

Bengt Vad säger läkarna om ditt problem? Vad är problemet? Har frakturen läkt sig dåligt, eller är det något annat?

Christoffer All flexibilitet är borta. Flexibiliteten är det viktigaste, och när benet läkte sig kom nerverna fel, de kom på något sätt i kläm, så att de i vissa oundvikliga lägen utlöser olidliga smärtor, som saboterar exekutionen.

Bengt Och det hjälper inte med sjukgymnastik?

Christoffer Jag inleder varje dag med hänsynslös träning varmed jag tvingar fingrarna till vad de icke vill, och därmed bidrar jag till mitt dagliga självplågeri.

Bengt Och det hjälper inte ens med alkohol?

Christoffer Jag tål inte alkohol. Sprit leder till utsägliga magsmärter. Det är väl mitt gamla magsår. Jag tål vin, och det lindrar, men bara tillfälligt. Så lämna mig i fred med den musik som jag har kvar, som är tystnaden, där jag alltid kan höra all den musik som jag ännu ville komponera men som aldrig blev spelad.

Alex Men du kan skriva musik.

Christoffer Inte med vänster hand. Det var höger hand som förde musiken.

Tom Men all din musik finns inspelad. Du behöver inte spela den mera. Vi kan höra den ändå. Jag hjälpte dig själv med inspelningarna och att lägga ut dem på Youtube, där ingenting kan rubba dem.

Christoffer Jag kan inte lyssna på dem utan att genast märka alla misstag och fel. Jag tröttnade aldrig på att göra inspelningar, då jag alltid kunde göra dem ännu bättre, tills affären kom och avbröt dem.

Tom Men de finns kvar. Det är alltid något.

Bengt Så du insisterar på att sälla dig till gänget här av skrotade utbölingar som gett upp inför alla övergreppen av samhällets gemena nonchalans.

Christoffer Jag är nöjd med att vara ingen bland alla andra anonyma föredettingar som inte har något annat att göra än att bara existera.

Bengt Då begraver du dig själv levande.

Christoffer Ja, det gör jag, men jag var redan levande begraven. Jag har accepterat det och lärt mig trivas med det.

Bengt Eremitens patetiska tröst i illusionen om att bara han är salig i sin isolering medan alla andra är förtappade och förlorade.

Christoffer Medge att det är ett hopplöst fall.

Bengt Inget fall är hopplöst.

Alex Tag dig samman och ryck upp dig, Christoffer. Du har ännu ett liv och får inte sluta som en usel självmördare.

Christoffer Varför inte det? Det är det enda vettiga jag kan göra.

Alex Varför skulle det vara så vettigt?

Christoffer Det vore det enda raka, det enda följdliga, det enda rimliga och det enda konsekventa, eftersom mitt liv är ett misslyckande.

Alex Du är inte klok.

Christoffer Jag vet.

Tom Tvärtom. Du är den klokaste av alla. Du kan inte misslyckas. Du är sådan. Du nämnde tidigare att folk kände sig förolämpade av din musik för att den fick dem att känna sig små och underlägsna. Där har du symptomet. Du är för bra för att vara sann, och därför är du sann.

Christoffer Jag förstår inte vad du menar.

Bengt Ge inte upp, Christoffer. Du kan och du vet att du kan. Ditt handikapp är mera mentalt än fysiskt. Du kan träna bort dina besvär även om det gör ont. Alla konstnärer måste lida, annars är de inga konstnärer, och annars kan de inte bli några. Man vinner segrar bara genom blod, svett och tårar. Annars är de inga segrar. Allt du behöver göra är att sätta dig vid pianot och börja spela. Du har övat förut. Du kan öva igen. Glöm den där misslyckade officeren. Det var han som var misslyckad och inte du. Det var han som vållade sin hustrus död och inte du. Du bara älskade henne. Han bara plågade henne.

Christoffer Du tycks veta något om saken.

Bengt Jag vet allt om saken. När du bara försvann förstod hon att Max hade gjort något som skrämt bort dig, hon anklagade honom för att ha skadat dig även om hon inte visste hur, hon försökte få tag i dig, hon slutade inte ansätta honom för att ha fått dig att försvinna, han svarade med att börja plåga ihjäl henne, och till slut när hon aldrig fick veta något om vare sig dig eller vad han hade gjort, och hon ansåg att hon hade förlorat dig genom hans taktlösa ingripande, och han bara behandlade henne grymmare hela tiden, begick hon självmord och anklagade honom för din död, då hon inte kunde förstå ditt försvinnande på något annat sätt. Hon levde bara genom din musik.

Christoffer Förstår du vad du säger?

Bengt Det är därför jag säger det. Du är skyldig henne att återge henne livet med att återuppta din musik. Hon kan fortfarande leva genom din musik, även om det är det enda liv hon kan ha, men det livet kan bli evigt.

Christoffer Hur dog hon?

Bengt Hon seglade ensam ut en stormnatt och kom aldrig tillbaka. Segelbåten hittades senare som vrak. Något spår av henne hittades aldrig. I havet försvinner man lätt utan ett spår.

Christoffer Det var det jag ville göra, och så gjorde hon det i stället!

Bengt För din skull. Hon ville bara följa dig och återuppsöka dig, i döden, som hon trodde. Men hon fann livet. Och det finns i din musik.

Kim (kommer tillbaka) Ursäkta mig. Jag var för upprörd för att kunna stanna kvar, men jag kunde inte lämna min uppgift oavslutad. Jag har osynlig stått och lyssnat på hela er fortsatta diskussion. Nå, vad säger du, Christoffer? Kommer du tillbaka till livet och till din musik, för hennes skull?

Christoffer Jag är förkrossad. Då man aldrig fann henne kan hon ju faktiskt finnas därute fortfarande och vid liv, och i andlig form om inte annat. Jag ska börja träna. Jag ska göra ett försök. Publiken kanske förlåter mig om jag gör ett eller annat fel.

Alex Det är helheten och slutintrycket som betyder något. Med ditt känsliga anslag kan du få vilken musik som helst att gå hem.

Tom Tänk på musiken, inte på publiken.

Christoffer Du har rätt. Och vem var det som sade: Även om man kastar pärlor för svin, så förblir pärlorna ändå pärlor.

Jag måste tacka er för er utomordentliga uppbackning. Ni har gett mig en utmaning. Det var det jag behövde. Ja, jag ska spela för henne, tills hon kommer tillbaka, och hon ska leva i min musik. Hon ska känna i evigheten att jag aldrig upphört att älska henne.

Alex Så ska det låta.

Bengt Tar du honom med dig, Kim?

Kim Om han följer med godvilligt.

Christoffer Jag anförtror mig åt dig, Kim. Led mig rätt.

Kim Allt du behöver göra är att spela och träna.

Christoffer Det är faktiskt inte för mycket begärt. (*reser sig, går till Kim, som omfamnar honom, och de går ut tillsammans. De andra kan inte låta bli att applådera.*)

Slut.

Notis om tryckfriheten: Sverige har världens äldsta tryckfrihetsförordning, ungefär 250 år gammal. Men hur fungerar den i praktiken?

”Tryckfriheten existerar inte för den individ som saknar förläggare och eget kapital. Därtill är han värnlös mot ’tyckarnas’ förföljelse om han råkar ut för deras illvilja. Utan allmän rättrådighet är frihet och rättvisa endast ett tomt skal.” – *Bo Hall*

Några filmer

En för mycket (One Too Many, 1950)

En utförlig och nästan anatomisk studie i alkoholism med en utväg

Detta är mycket mer än bara en film om alkoholism, och inte bara huvudpersonen är väsentlig, men här förekommer ett antal personer av avgörande betydelse, en av dem är bartendern, som både introducerar filmen och avslutar den, en annan är politikern som kämpar för att bli borgmästare men tas på bar gärning för oregerlig dryckenskap vilket skapar rubriker och gör honom till drastisk förlorare, dottern som gör en bedårande roll, och maken som avskedas för att han har en alkoholiserad hustru och hans kollega som ständigt är på fyllan och som faktiskt står för hela filmens mest minnesvärda scen som en blivande fader som får titta in till förlossningsavdelningen genom en glasruta och ta del av sin hustrus svåra förlossning, varvid man bara ser hans utomordentliga pantomimspel. Ämnet är naturligtvis utomordentligt allvarligt och behandlas utförligt till fullo, men vi får aldrig veta hela bakgrundshistorien. Det framgår dock att huvudpersonen Ruth Warrick varit en stigande stjärna som en första rangens konsertpianist tills hon gifte sig och fick en dotter och började dricka utan att kunna sluta. Vi får inte veta detaljer av hennes olika behandlingsskurer, men hon återkommer som pianist igen mot slutet av filmen, så att man måste misstänka att det var till stor del musiken som räddade henne. Hon gör en makalös roll i sitt djupaste förfall som hon sedan vänder till triumf när hon i slutscenen äntligen avslöjar sitt riktiga jag.

Skjut på pianisten! (Tirez sur le pianiste! François Truffaut, 1960)

En betydande pianists nedgång och fall genom misslyckade kärleksaffärer och relationer

Detta var Truffauts andra stora film, and den kunde ha blivit en stor *noir*, men det blev den inte. I stället väcker den mest blandade känslor. Det är en utomordentligt bra historia, det är inget snack om den saken, en betydande konsertpianist förlorar sin hustru genom självmord och kan inte fortsätta, så han reducerar sig själv till en andra rangens kafé-pianist för ett danshak där han dagligen bjuder på dansmusik för folk i närheten. Men han har en bror som råkar illa ut i dåligt sällskap och kommer till honom för att söka hjälp. Charles Aznavour gör vad han kan vilket inte är mycket. Han har också en ung släkting boende hos sig, Fido, som kidnappas av gangstrarna, och så blir det hela värre och värre. Man saknar bara Eddie Constantine. Truffaut var en av Hitchcocks mest hängivna beundrare, men han verkar inte ha lärt sig mycket av Hitchcock. Filmen ger ett ganska improviserat intryck, och den var improviserad, då manuset inte var färdigt när de började filma, och så fortsatte de improvisera i praktiken utan budget. Den är ändå ett mästerverk för sin högt uppskrivade intelligens och tempo, kameraarbetet är suveränt hela vägen, musiken kunde inte ha varit lämpligare, men något saknas i kärleksaffärerna. De är utan innerlighet och värme, deras kyla är avskräckande, här fattas en smula mänsklighet som i så många andra moderna franska filmer, och i stället har man bara filmisk effektivitet. Jag såg den för 60 år sedan och fick samma intryck då, medan den likväl är sevärd, och dess avgrund av melankoli är påtaglig. Dess improviserade stil ger den nästan karaktären av en dokumentär.

Julia (Fred Zinnemann, 1977)

En sann historia från förintelsens dagar men utan att denna inkluderas

Huvudsaken och det största värdet med denna film är att det är en sann historia, och Lillian Hellman som skrev boken är med i filmen själv som den som sitter och fiskar, fast man inte kan se henne och hon aldrig förekom i någon annan film. Jane Fonda är magnifik som, Hellman, och detta kan vara hennes bästa roll. Fastän Vanessa Redgrave spelar huvudrollen hamnar hon faktiskt i skuggan av Jane Fonda. Det finns otaliga autentiska historier som denna i skuggan av den gruvliga nazismen och andra världskriget, och Julia var ett typiskt fall av motståndskampen mot den dominerande ondskan som försvinner i förintelsens kaos liksom så många otaliga andra, inte bara judar utan alla möjliga sorters människor och till och med en sådan medlem av den högsta societeten med en egen förmögenhet som Julia, som slösar bort den på det hopplösa motståndet mot Hitler. Den Vita Rosen blir aldrig nämnd men det var huvudmotståndsrörelsen mot nazismen med närmare fem miljoner medlemmar av vilka de flesta försvann och gick förlorade. Av särskilt intresse är scenerna från Wien, där Zinnemann studerade juridik tills han sadlade om och for till Frankrike för att sätta sig in i filmkonsten. Han var av judisk börd, och hans föräldrar mördades av nazisterna. Så historien om Julia är faktiskt delvis hans egen bakgrund, och filmen är ett uttryck för hans eget djupa engagemang i Europas värsta trauma någonsin. Han gjorde några av Hollywoods bästa filmer någonsin och levde tills han blev 90. "Julia" är inte hans bästa film men kan vara hans mest personliga med hans djupaste engagemang.

Klostret Santa Chiara (Monastero di Santa Chiara, 1949)

"Världen vill inte veta av vår kärlek, så vi måste med den övervinna världen."

Denna historia är av Alberto Moravia, som själv förekommer i början av filmen och i slutet som åhöraren av den historia som en gammal varietédirektör berättar för honom, som en gång anställde Esther som stjärnan i hans shower, och filmen börjar med att hon uppträder på scen med sången "Lili Marlene" på italienska, en sång som sjöngs i alla länder på alla språk under hela kriget, och vid det här tillfället 1943 var Italien ännu under tysk ockupation. Esther har två kavaljerer eller älskare, en ung napolitanare och en tysk officer i SS vid namn Rudolf, som älskar henne innerligt. Men hon är judisk, och han har order att arresteras henne. I stället för att lyda order räddar han hennes liv med att anförtro henne i klostret Santa Chiaras beskydd, och filmens största scener är från detta kloster under ett bombanfall medan nunnorna i kör ändå fortsätter att sjunga "Ave Maria" av Schubert. Filmen är gjord med hennes känsloliv som sitt huvudtema, och det förekommer ett antal imponerande expressionistiska scener där hon utan ord uttrycker sin oro, vända och förtvivlan – Edda Albertina gör en magnifikt övertygande rolltolkning. Hon kan aldrig glömma sin Rudolf, och man väntar sig att han skall på något sätt uppträda igen när kriget väl är över, och det gör han, men inte på ett sätt som någon hade kunnat vänta sig. Finalen är ett stort kärleksapotheos där kärleken övergår alla världsliga och politiska begränsningar. Det är en mycket personlig och känslig film, och alla dess musikaliska scener gör djupa intryck. Hennes gamla varietédirektör kommer tillbaka för att rädda henne från självmord när hon

efter kriget inte kan finna något arbete, men hoppet om Rudolf finns ändå kvar. Detta är en film som man inte glömmer.

Desperata män (*The River's Edge*, 1957)

Med en färdig förmögenhet far han för att hämta sin dam och finner henne gift med en annan...

De är förträffliga alla tre, den bedårande vackra Debra Paget, även när hon skriker, vilket hon ständigt får anledning att göra, Ray Milland, alltid elegant även som den falskaste buse som inte tvekar inför att mörda, och Anthony Quinn som en enkel farmare som kämpar med boskap och tjuvar, här som allra bäst. De har båda fullgoda skäl att döda varandra, då de älskar samma kvinna och vill ha samma pengar, och genom hela filmen bara väntar de på det rätta ögonblicket att få expediera den andre. När det ögonblicket kommer till slut blir det ett fiasko som får Anthony Quinn att brista ut i gapskratt, medan Ray Milland aldrig får anledning att skratta. Det är egentligen en moralisk fabel om hur ödet fungerar, och Ray Milland gör ingenting för att förtjäna vad som slutligen drabbar honom, medan vi aldrig får höra hur det gick för de poliser som jagar dem, medan Anthony Quinn och Debra Paget helt enkelt till slut går att möta det oundvikliga. Musiken förlämnar filmen effektiv magi och atmosfär, och fastän de alla tre är ganska all dagliga och tarvliga, så hinner de ändå utvecklas till personer som man inte glömmer.

Behind the Green Lights (1946)

Ett stort mordmysterium med en massiv förvirring genom alltför många lik

Allt händer på en polisstation, när kroppen av en kändis blir dumpad framför dess tröskel. Sedan byggs det upp ett drama med många personer inblandade inklusive ett gäng journalister som till varje pris vill publicera vad som helst som bara är tillräckligt sensationellt. Två damer är inblandade som båda besökte den mördade samma kväll som han bragtes om livet, där den ena pistolhotade honom och blir anhållen, då det var den pistolen han blev skjuten med som dessutom har hennes fingeravtryck, men förvirringen stegras när det visar sig att det inte var det han dog av. Han blev i stället förgiftad. Så småningom utreds härvan av den ståndaktige polismästaren William Gargan, som får tampas med alla möjliga bidragande komplikationer inklusive en gammal luffardam som säljer blommor, som nästan blir avgörande för handlingen. Det är ett fantastiskt manuskript, allt hänger ihop i all dess omåttliga förbistring, och det flyter på bra hela vägen igenom, vilket gör detta till en mycket intensiv thriller med många positiva överraskningar. Den är kort men desto mer värdefull för dess utomordentliga komprimering.

***Hell Bound* (1957)**

Hur den perfekta stöten, som utarbetats in i minsta detalj, går alldeles fruktansvärt fel.

Stuart Whitman är den som först orsakar sand i maskineriet och det utan att ens vara medveten om det själv, men alla aktörerna är förvånansvärt bra. Det förekommer flera tunga scener där John Russell tar sina medbrottslingar under behandling, då ingen av dem har mage att hoppa av från det djävulska företaget, medan en får lida svårt för blotta misstanken för sin kvinnliga vekhet. Det är ett fantastiskt manuskript med effektiv musik, alla personerna är fullt övertygande, särskilt de som lider av abstinens och brist på insulin och annat. Imponerande är finalen i skrotupplaget bland alla de kasserade spårvagnarna, kranarna och tågen, som hade varit en idealisk skådeplats för Hitchcock. Han saknas dock här, liksom riktiga filmstjärnor, medan Stuart Whitman dock alltid var bra i alla sina filmer.

***Mannen som visste för mycket* (*The Man Who Knew Too Much*, 1934)**

Den ojämförlige Hitchcock när han var som bäst hemma i England

Fastän det är en seriös thriller med mord och politiska intriger, så är den fruktansvärt rolig. Den är späckad med humor som smygs in i detaljer, som Mrs Sprockett som drar blankt och sättet på vilket banditerna tvingar henne att hålla sig inomhus, tricket med Edna Bests stickning vars trådända knyts till en knapp i Louis frack (Pierre Fresnay) så att de när de dansar omkring nystar upp hela stickningen vars tråd alla trasslar sig in i, som en makalös upptakt till det första mordet. De dominerande aktörerna här är Peter Lorre, vars första brittiska film detta var, fastän han inte kunde ett ord engelska, och den mycket unga Nova Pilbeam, som måste stjäla allas hjärtan med sitt innerliga framförande. Edna Best och Leslie Banks är goda nog, men Hitchcock delar ut skådespelarmöjligheterna generöst till alla medverkande i det blodiga dramat, medan höjdpunkten naturligtvis är den stora konserten i Albert Hall med Edna Best i publiken som den enda som klart förstår vad som pågår. Det är alltid en fröjd att se en Hitchcockfilm, i synnerhet om den är gammal och gjord i England, och denna gjordes faktiskt om på nytt tjugo år senare i färg med mindre humor och med Doris Day och James Stewart och utan en sådan praktfull skurk som Peter Lorre.

Göteborg den 1 juli 2023

Fritänkaren önskar en skön sommar!!!